

<https://helda.helsinki.fi>

Populismen muoto, diskursiivisuus ja retoriikka : analyysi soinilaisuudesta

Palonen, Emilia

2020-07-02

Palonen , E 2020 , ' Populismen muoto, diskursiivisuus ja retoriikka : analyysi soinilaisuudesta ' , Poliittika : Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu , Vuosikerta. 62 , Nro 2 , Sivut 125-145 . <https://doi.org/10.37452/politiikka.89431>

<http://hdl.handle.net/10138/319177>

<https://doi.org/10.37452/politiikka.89431>

unspecified

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Populismien muoto, diskursiivisuus ja retoriikka: analyysi soinilaisuudesta

EMILIA PALONEN

ABSTRAKTI Tässä artikkelissa annan näkökulman politiikan ja populismin tutkimiseen merkityskamppailuna. Populismiin liittyvät hegemoniakamppailut, vallalla olevien jakolinjojen haastaminen ja uudelleen määrittely. Kehittämäni retorisperformatiivisen diskurssiteorian ja soinilaisen perussuomalaisuuden analyysin avulla näytän, kuinka populismi on erityinen merkityksenannon logiikka tai muoto, joka tuottaa tunteikasta vastakkainasettelua ja ”meitä”. Tästä laulauslaisesta näkökulmasta populismilla ei ole kiinteää sisältöä mutta sillä on muoto. Artikkelitulkitsen ristiriitaisiakin ilmiöitä soinilais-perussuomalaisessa retoriikassa ja esittelee populismintutkimukselle hyödylliset peruskäsitteet.

JOHDANTO

Artikkelin tarkoituksena on pohtia diskurssiteoreettisen näkökulman avulla, mitä populismi on, miten se nousee poliittiseksi voimaksi ja miten sitä tutkitaan. Eräs vahvoista populismin nousua selittävistä teorioista on Krastevin väite, että maaseudun tyhjeneminen pitkin Eurooppaa sai populistit vaatimaan rajoja kiinni elämäntyylin muutosta ja tulevaisuuden epävarmuutta vastaan (Krastev 2017; Krastev 2019). Krastevin ja Holmesin mukaan Suomessakin ilmenevä oikeistopopulismi perustuu demografiseen lisääntymiskyvyn ongelmaan, joka nostaa niin naisvihaa, paternalismia, kuin konservatiivisia perhearvojakin (Krastev ja Holmes 2019). Perinteistä elämäntyyliä puolustetaan rajanvedolla uusiin, toisen näköisiin tulijoihin. Uhkakuviin on helppo linkittää vaatimus tehdä erilaisia ekotekoja tai uhrauksia ilmastonmuutoksen vuoksi. Demografinen huoli on mahdollistanut poliittisen jakolinjan synnyttämisen – silloinkin kun varsinainen poliittinen oppositio ei tarjoa vahvaa vastusta, voidaan keksiä uusia kulttuurisia ja sosiologisia huolenaiheita: ”[p]opulistin pitää menestyäkseen haastaa, kyseenalaistaa, repiä ja raastaa” (Soini 2020a, 104). Kenties kyse ei kuitenkaan ole ennalta annetuista ryhmistä vaan poliittisen merkityksenannon voimasta luoda huolia ja vaatimuksia?

Populismin aikaan uusien puolueiden nousu avautuu juuri merkityssisältöjen kautta: ideationaalinen lähestymistapa korostaa tiettyjä sisältöjä ideologiana, ideoina tai sentimentteinä (Hawkins ym. 2018), kansan ja eliitin vastakkainasettelua (Mudde 2007) tai ylipäänsä ei-nationalistista kansan tuottamista (Stavrakakis ym. 2017; Herkman 2019). Tätä vastoin ehdotan, että sisältöjen sijaan keskittyisimme populismiin merkityksenannon muotona. Diskurssiteoreettinen tutkimustraditio luo hyvän perustan ajatukselle, että populismissa keskeistä on vastakkainasettelu ja ”meidän” luomisen logiikka. ”Me” on aina uudelleen tuotettava samaistumisen kohde. Se ei perustu sosioekonomisiin tekijöihin vaan se on syntynyt vastakkainasettelun ja representaation kautta (mitä – joskus ketä – vastustetaan). Tarkastelen näitä kysymyksiä tulkitsemalla perussuomalaisen nousua Suomen poliittisessa kentässä, miltä osin artikkeli laajentaa olemassa olevaa kirjallisuutta temasta (esim. Herkman 2014; Ylä-Anttila 2014; Hatakka 2019; Palonen ja Saresma 2017; Herkman 2017b). Populismin aikakaudella perinteinen rationaalisuus kyseenalaistuu; ennalta määritellyt tai selvitetty sosio-ekonomiset taustat tai intressit kyseenalaistuvat politiikan tutkimuksenkin kentällä (Aachen ja Bartels 2016). Merkityksillä politikointi, esittäminen ja poliittinen toiminta merkityksenantonana on populismin aikakaudella entistä keskeisempää, tai ainakin tulemme siitä tietoisiksi. Performanssi nousee politiikan keskiöön (Moffitt 2015). Tämän tutkimuksen taustateoria hegemonisesta kamppailusta on nimenomaan syntynyt massamedian ja medioituneen politiikan aikakaudella. Kenties populismin sisältöjä tärkeämpää on merkityksenannon muoto?

Kysyn artikkelissani, miten tutkia politiikan merkityksenannollisia ilmiöitä, kuten populismia? Miten voimme tunnistaa merkityksenannon prosessit? Nostan esiin käsiteparit tyhjä ja kelluva merkitsijä, myytti ja imaginaari sekä rajan käsitteen, joilla populismia voi tulkita. Poliitiikan tarkoituksena ei ole vain tunnistaa erilaisia jakolinjoja politiikan perustaksi vaan luoda uusia jakolinjoja ja samaistumisen kohteita vaatimusten kautta. Tutkimus kehittää näihin prosesseihin ja niiden tunnistamiseen työkaluja. Diskurssiteoreettisesta näkökulmasta populismi itsessään on erityinen artikulaation logiikka: hegemonisen kamppailun muoto, jossa luodaan affektiivisen samaistumisen ja vastakkainasettelun kautta yhteinen perusta vaatimuksille.

Erityisesti siinä pyritään retorisperformatiivisen prosessin kautta luomaan hegemoninen ”me” vastakkainasettelun ja tunteiden kautta, orgaanisia intellektuelleja ja ideologisia valtiokoneistoja hyödyntäen. Miten tämän populismin logiikan voisi yksinkertaisesti esittää?

Artikkelini tarkastelee soinilaista populismia ja sen nousun logiikkaa. Tapaus on historiallisesti tunnistettava ilmiö, jossa kuitenkin riittää edelleen analysoitavaa perussuomalaisten vuoden 2017 puoluejohdon vaihdon jälkeen. Soinilla oli samankaltaisia haasteita kuin taustateoriaani inspiroineella Juan Peronilla Argentiinassa: valtaan päästyään hänen toiveitaan ei luonastettu ja merkityksenantojen ketju romahti. Tutkimuskysymykseni on siis tätä kautta: mikä oli perussuomalaisten nousun logiikka? Artikkelini luo uutta ymmärrystä soinilaiseen populismiin Soinin uusinta *Populismi*-kirjaa ja sen julkistamistilaisuutta myöten, mutta myös kiinnittäen huomiota median toisintamiin merkityksiin perussuomalaisten nousussa. Retorisperformatiiviseksi diskurssiteoriaksi nimeämäni lähestymistapa kiinnittää huomion yhtäältä merkityksenannon muotoon ja toisaalta reetoreiden rooliin. Se tarkastelee merkitysten linkittymistä ja rakentumista. Se antaa työkaluja muidenkin politiikan ilmiöiden kuin populismin tutkimukseen.

TEORIA: POPULISMI MUOTONA

Edesmenneen populismiteoreetikon Ernesto Laclaun (2014) mukaan politiikan ja yhteiskunnan perusta on retorinen. Hänen kumppaninsa demokrateoreetikko Chantal Mouffen mukaan juuri tämä on vuosikymmeniä odotettu hetki, jolloin liberaali rationaalisuus haastetaan: poliittinen ja debatit palaavat intressien sijaan (Mouffe 1993; 2005; Palonen 2008). Tässä viitataan juuri siihen, että ”intressit” ovat ennalta annettuja, ja Mouffen mukaan politiikan tehtävä ei ole ajaa tiettyjen ryhmien intressiä vaan luoda samaistumista ja poliittista kiistaa vaatimuksista, jotta vaihtoehtottomaan hallinnointiin saadaan vaihtoehtoja esille. Mouffe kritisoi valtapuolueita siitä, että nämä eivät kiinnittäneet enää huomiota tähän mobilisoivaan ja tunteillakin merkityksiä luomaan kykenevään voimaan. Populismi haastaa teknokratian, hän ennakoii – ja näki ympärillään etenkin Itävallassa, Belgiassa ja Ranskassa oikeistopopulismia. Pamfletissaan vasemmistolle hän on korostanut, että nyt on populistinen hetki (Mouffe 2018): ei niinkään homogeenisen kansan vaan heterogeenisen, pluralistisen politiikan hetki haastaa politiikan monoliittiset perustat. Keskeistä Laclaun ja Mouffen analyysille on ollut kehittää italialaisen marxilaisen Antonio Gramscin hegemonian teoriaa eteenpäin, jossain määrin soveltaen siihen ranskalaisen Louis Althusserin (1984) kontribuutiota. Laclau alkoi hegemonian teoriasta Chantal Mouffen kanssa (1985) päätyen lopulta populismiin (2005) ja retoriikkaan (2014). Mouffen ja Laclaun ero oli kenties siinä, että Laclau kehitti menetelmää – siksi painotan häntä tässä artikkelissa. Vaikka molemmat kirjoittivat yhteisestä hegemonianteoriastaan, heidän painotuksensa ovat olleet hieman erilaisia (Laclau 2005, Mouffe 2018). Molemmille populismi liittyy merkityksenantoon ja hegemoniaan.

Essexin koulukunnan näkemys Laclaun jälkeen on ollut, että populismi on toisaalta politiikan logiikka (Dean ja Maignashca 2020) ja toisaalta diskurssi, johon kuuluu ”popula”, eli kansa merkityksessä ”people” merkityksen ”nation” sijasta (Stavrakakis ym. 2017, 434). Tässä ehdotan, että populismi on nimenomaan logiikka, hegemoninen prosessi ja muoto – eikä sitä voi

tunnistaa sisällöstä. Sisällöistä voi toki tunnistaa monia muita asioita, mutta perusmuodossaan populismi on aidosti tyhjä (Freeden 2018). Populismien tutkimuksessa diskurssiteoria on hyödyllinen työkalu yhteisön rakentamisen sekä poliittisen ja yhteisöllisen identifikaation tutkimiseen. Näissä tapauksissa puhutaan hegemonisesta prosessista, yhteyden tuottamisesta, mutta siihen liittyy monia eri ulottuvuuksia, joita edellä mainituilla diskurssianalyttisillä työkaluilla voidaan kuvata. Kun kuulutetaan ”identiteettipolitiikan” paluuta ja populismia ulossulkevana identiteettipolitiikan muotona (Müller 2017), on huomioitava, että juuri populismissa ”identiteetti” koostuu monesta samanaikaisesta samaistumisesta. Identiteetti nähdään näissä usein kyseenalaistamattomana, mutta populismi onkin oikeastaan tällaisen identiteettipolitiikan vastakohta (Vahonsalmi 2017). Teoreettinen keskustelu identiteeteistä on moninainen, mutta diskurssiteorian avulla voimme nousta essentialisoivista sudenkuopista ja siirtyä prosesseihin (vrt. Laclau 1992; Grossberg 1996; Hall 1999). Populismissa on kyse samaistumisesta ja sen vahvistamisesta. Populismien ”me” on joustava konstruktio, mikä tekee populismista muuntautumiskykyisen. Monet oikeistopopulistisiksi määritellyt liikkeet eivät tällä logiikalla olekaan populistisia vaan rasistisia, muukalaisvihamielisiä tai essentialistisen kansallismielisiä. Toki niillä voi olla januskasvoinen logiikka kansaa performoidessaan (Palonen 2018; Canovan 2005). Sen sijaan me-samaistumisen luomista esiintyy muuallakin kuin niin kutsutuissa populistipuolueissa. Laclau ja Mouffen tavoin väitän, että se on olennainen osa demokratiaa – sopivassa suhteessa ja moninaisena (Laclau 2005; Mouffe 2018).

Laclaulaisessa populismissa olennaista on jako kahteen (Vainikkala 2015): meihin ja muihin. ”Meidän” artikuloiminen tuotetaan tyhjänä merkitsijänä kurjistavaa vastapuolta vastaan – oli se sitten hyvinvointivaltion puolustajat tai vastustajat, tai vaikka ”vanhat puolueet”. Populismien kaipaama kriisi syntyy performoituna (Moffitt 2015, 190). Se estää ”meinä” olemisen. Siksi elämäntyyliargumenttia käytetään nykyäänkin populismissa vaikkapa ilmaston suhteen (Hatakka ja Välimäki 2019). Poliittikan ”me” ei ole ennalta annettu vaan sitä tuotetaan jatkuvasti. Kun poliittisessa artikulaatiossa tapahtuu vahva perustavalaatuinen rajanveto tunnesiteineen, kyse on populismista. Tämä samaistuminen voi tapahtua vaikka jalkapallokentällä, mutta huomattavaa on, miten sama ilmiö on läsnä poliittisessa samaistumisessa ja rajanvedossa. Populismi ei kuitenkaan ole mikä tahansa antagonismi tai vastakkainasettelu. Populismi on yleinen mutta samaan aikaan erityinen politiikan logiikka.

Kehitin (Palonen 2020) Laclau (2005) monimutkaisesti ilmaistusta populisminteoriasta yksinkertaisen kaavan, jonka mukaan populismi on muoto, joka voidaan aina täyttää uusien sisällöin:

$$\text{Populismi} = \text{Me}^{\text{Affektit1}} + \text{Raja}^{\text{Affektit2}}$$

Tämä on yksinkertainen heuristinen työkalu kulttuurisen ja poliittisen populismien tutkimukselle. Immanentin kritiikkini mukaan pelkkä muoto sinänsä ei määritä toteutuuko populismien muodon kautta demokratia vai ei (vrt. Mouffe 2018). Muodon tunnistettuaan tutkija pohtii toki tapauksensa kontingentteja sisältöjä. Populismi sinänsä on siis tyhjä muoto, jota tavataan kaikkialla siellä missä affektiivinen ”me” rajanvetoineen syntyy. Lähestymistapa mahdollistaa merkityksenannollisen muutoksen ja kulloiseenkin populistiseen muotoon liitetyn affektiivisen rajanvedon ja samaistumisen tunnistamisen. Affektia voi tunnistaa esimerkiksi samaistumisesta, johtajan ratifioivasta, eli samanaikaisesti hyväksyvästä ja vahvistavasta roolista, ja rajanvedosta.

Affektit ovat osa demokratiaa (Mouffe 2005); ne ovat liima äänestäjien ja puolueiden välillä, vaikka moni muu politiikan teoreetikko on niitä pyrkinyt moralisoimaan pois (Urbinati 2014; Müller 2017).

Populismien voima demokratialle on, että se pystyy haastamaan kiinnittyneitä ja annettuina otettuja poliittisia identiteettejä ja luomaan uusia samaistumisen kohteita. Merkityskamppailut ovat keskeisiä politiikassa ja demokratiassa, eikä voida enää tuudittautua sosioekonomisiin perustoihin: ”demografia” tässä mielessä ei ole demokratiaa (Palonen 2020). Populismi voi myös kääntyä demokratiaa vastaan, kun populistinen liikehdintä on irtaantunut politiikan substansseista ja konkreettisista vaatimuksista (Laclau 2005, Mouffe 2005, 2018; ks. myös Eklundh ja Knott 2020). Konkreettinen ongelma demokratialle on, jos merkitykset tuottavat tyhjää vastakkainasettelua, jossa politiikan sisällöillä ei ole juuri väliä – kuten olen paljastanut 2000-luvun Unkarista (Palonen 2009). Äärimmillään vietynä poliittiset vaatimukset mallia ”mitä halutaan” on korvattu kysymyksellä ”keitä halutaan” vaikkapa naapuriksi ja ”keitä” ei luomalla illegitiimeinä pidettyjä poliittisia vastustajia. Rajanveto ja sen tietäminen, *mitä* pikemminkin kuin ketä vastustetaan, on keskeistä. Yksinkertaisesti ilmaistuna oikeistopopulismissa painotetaan joitakuita (esim. maahanmuuttajia) ja vasemmistopopulismissa jotakin (esim. uusliberalismia). Käytännössä jotkut ja jokin vaihtelevat – ja tutkijan tehtävä on selvittää rajanvedon kohdetta. Populismien siirtymästä autoritäärisyyteen on kirjoittanut Gürhanli (2018), kun taas Hatakka (2019) argumentoi, että juuri hybridien mediasysteemien logiikka tuo negatiiviset puolet populismissa esiin. Demokratiassa keskeistä on tietää, mitä vastustetaan. Toiseuden kautta rakennetun diskurssin sisältö voi jäädä vajaaksi ja epämääräiseksi, kun taas sisällön kautta tuotetun diskurssin rajat eivät ole selkeitä. Toisaalta tarkka sisältö hälvenee. Yleensä kyseessä on useampi samanaikainen rajanvetoa ja sisältöä tuottava prosessi. Sisällöt ja rajat, sekä prosessit, joilla niitä tuotetaan, voivat hyvinkin olla ristiriitaisia. Avaan näitä prosesseja diskurssiteorian analyttisillä käsitteillä.

MENETELMÄ: RETORISPERFORMATIIVINEN DISKURSSITEORIA

Merkitykset ja kielen käyttö ovat keskeisiä kulttuuri- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Suomessa diskurssiteorian perinne on painottunut kielitieteiden diskurssianalyysiin (Pietikäinen ja Mäntynen 2009; Jokinen ym. 1999), joka keskittyy juuri kielen käyttöön tai kielenkäytön tilanteiden kuvaamiseen, sekä edelleen sitä kautta yhteiskuntaan. Suomalaisessa politiikan tutkimuksessa retoriikan ja käsitteiden tutkimuksella on oma traditionsa (mm. Hyvärinen ym. 2003). Tässä artikkelissa käsittelen lähestymistapaa, jolla on erityisen läheinen suhde politiikan tutkimukseen pikemminkin kuin kielitieteeseen, vaikka se jälkimmäisestä ammentaakin. Keskeinen huomio on, että merkitys syntyy viittauskohteesta, joka sisältää nimittäjän ja nimetyn, jolloin merkitsijä tai nimittäjä voivat olla samoja viittauskohteidenkin muuttuessa, ja että käsitteen sisältö nousee viittauskohtien välisistä suhteista (Howarth ym. 2000; Glynos ja Howarth 2007). Maailma koostuu merkityksenannoista, joten politiikan tutkijana painotan merkitysten antamista ja omaksumista, ylläpitämistä ja haastamista. Kyse on prosessista: merkitykset eivät ole irrallisia materiaalisuudesta tai käytännöistä vaan paljastavat niitä. Diskurssiteoreettisen analyysin tarkoitus ei ole nimetä yhteiskunnallisia tai poliittisia diskursseja vaan selvittää

merkityksenannollisten liikkeiden, dynamiikkojen ja logiikoiden avulla, mistä poliittisessa ilmiössä on kulloinkin kyse, olkoon kyseessä vaikka jakolinja, debatti tai taloudellis-sosiaalinen muutos. Millaisia interventioita laajemmalla merkityksenantojen kentällä tapahtuu, sekä millä logiikoilla merkitykset muuttuvat tai niitä pyritään muuttamaan? Mikä kiinnittää diskurssin? Miten pääsemme käsiksi merkityksenannon poliittiseen ytimeen?

Tästä näkökulmasta merkitykset ovat keskeisiä, mutta ne ovat olemassa vain artikulaation, eli rinnastamisen tuottamina. Siksi korostan retorisperformatiivisessa diskurssiteoriassa juuri reetorin roolia ja merkitysten antoa kontingenttina prosessina. Merkityksiä uudistetaan ja tuotetaan koko ajan. Merkityksenannon ketjut ja diskursiivisen kentän kulloisetkin muodot tarjoavat ympäristön, jossa reetorien artikulaatiot toteutuvat niitä haastaen, hiljaa muokaten, vakiinnuttaen tai unohtuen. Reetoreiden on mahdotonta täysin hallita artikulaation prosessia etenkin moninaisessa mediaympäristössä (esim. Hatakka 2020; 2019). Siksi retoristen vetojen ja logiikoiden rinnalla tarvitaan myös diskursiivisen kentän muutosten tutkimista.

Tässä artikkelissa kiinnitän retoriikan diskurssianalyysin peruskäsitteisiin populismia puntaroimalla. Diskurssiteoreetikonkin tulee kiinnittää huomionsa reetoreihin, merkityksenannon keskeisiin toimijoihin, yhtä lailla kuin diskursiivisiin rakenteisiin ja mahdollisuuksiin. Kehittämäni retorisperformatiivinen diskurssiteoria korostaa nimenomaan merkitysten tuottamisen roolia vieden tätä jälkistrukturalistista ajattelua etämmälle diskurssirakenteista. Olemme vapaampia kuin arvaammekaan, kuten Quentin Skinner (2002, 7) on painottanut. Konteksti ei rajaa meitä täysin.

Toisin kuin perinteisessä, ennalta valittua teoriaa tiettyyn empiiriseen aineistoon soveltavassa tutkimusasetelmassa, pohdintani kohdistuu ensisijaisesti merkityksenantojen ilmiön tutkimiseksi saatavilla oleviin analyysin välineisiin ja käsitteisiin, joiden toimivuutta pohdin soinnilaisen perussuomalaisuuden yhteydessä. Hyödynnän lyhyesti alkuosassa *Helsingin Sanomien* perussuomalaiset mainitsevia kolumneja vuodelta 2011, ja myöhemmin etenkin puolueen puheenjohtajana vuosina 1997–2017 toimineen Timo Soinin viimeisimpiä teoksia. Analyysini toivottavasti avaa myös perussuomalaisten diskursiivis-retorista kehitystä. Artikkelini ei pyri aineistokeskeiseen syväanalyysiin, jollaista tällä menetelmällä voi myös toteuttaa (vrt. Palonen ja Saresma 2017; Herkman 2017b).

Performatiivinen näkökulma avaa uuden ulottuvuuden esimerkiksi sen tarkastelemiseen, miten tuodaan jotain uutta merkityksenantojen kentälle. Tämän artikkelin teemasta esimerkiksi sopii se, kuinka Soini (2020a, 28–30) on artikuloinut ”perinteisten puolueiden” käsitteen avulla vastakkainasettelun merkityksenantojen kentälle, jossa operoi monta reetoria, ja jossa vilisee merkitysketjuja ja diskursseja. Perussuomalaisiin liittyviä merkityksiä performoivat useat toimijat, ulospäin näkyvinä lähiöpoliitikko Tony Halme ja Soini, sekä myöhemmin nykyinen perussuomalaisten puheenjohtaja Jussi Halla-aho. Keskeistä on huomata, että vaikkapa Soinin ja Halla-ahon blogien lisäksi erilaiset internetin keskustelupalstat alkoivat muokata sanastoa ja linkittää uusia merkityksiä perussuomalaisten nousun yhteydessä. Interventiot tehtiin kentälle, josta ei ainoastaan ammennettu merkityksiä, vaan jota myös pyrittiin tietoisesti hämmentämään. Vaikka ainakin muutamat aikalaiset kommentoivat Halla-ahon Skripta-blogia vitsikkäästi ”läpällä”, oli näillä kommenteilla merkitystä ”mestarikultin” luomisessa sekä tätä kautta diskursiivisen kentän uudelleenmuokkautumiselle. Merkityksenantojen kentän moninaisuus ja monitasaisuus politiikan tutkijallekin tulee hyvin esille Chadwickin (2013) hybridin media-

systeemin käsitteen kautta. Kuten Hatakka (2019) väitöskirjassaan paljasti, perussuomalaisten nousussa juuri sosiaalisen median mobilisointi oli tärkeää ja se tuotti syötteitä perinteiselle medialle: populismin ja median skandaaliluonne tukivat toisiaan ohjaten perussuomalaisia nykyiseen muotoonsa (ks. myös Herkman 2017a).

Tästä näkökulmasta media ei ole politiikasta irrallinen vaan osa merkityksenannon kenttää, jota politiikan tutkimuksessakin on hyvä tarkastella. Se tarjoaa politiikalle keskeisiä reetoreita ja antaa tilaa reetoreille. Toimittaja ja populistipoliitikko molemmat pyrkivät sanoittamaan uudet ilmiöt ja nostavat sitä kansan äänenä tai ääneksi. Kun tarkastellaan median toimintaa, voidaan tunnistaa, että perussuomalaiset olivat usein puheenaiheena, kuten *Helsingin Sanomissa* Juha Akkasen viikoittaisissa kirjoituksissa ennen eduskuntavaaleja 2011 (ks. Palonen ja Saresma 2017) ja vielä eduskuntavaalien 2015 alla. Tarkkanäköinen Akkanen (2011a) tuli sanoittaneeksi vaalivoittoa, eli ”jytkyä”, perustellen sen merkitystä demokraattisena hetkenä jo etukäteen, sekä vetäen rajaa perussuomalaisten ja muiden välille (Akkanen 2011b; 2011c). Hän oli myös huolissaan siitä, että Suomen työväenpuolueen ehdokas saisi Soinin äänet Helsingissä, koska eivät muista hänen olevan ehdokkaana Uudellamaalla, jossa ”muhii vaalien suurin mullistus” (Akkanen 2011d). Kenties syy monituksille kolumneille liittyy Pierre Rosanvallonin (2008) esittämään ajatukseen median roolista vastademokratiana: median epäluulo vallanpitäjiä kohtaan on tärkeä osa demokratiaa. Ajatus siitä, että journalisti, joka tunnistaa kansan äänen, siitä myös kirjoittakoon, perustuu tähän kenties esitietoiseen logiikkaan – ellei kyseessä sitten ollut tietoinen teko lisätä huomiota ja luottamusta perussuomalaisiin.

Puolueesta on haluttu kirjoittaa paljon, koska sen kannatuskasvu liitetään uudelleen aktivoituneeseen kansaan, jonka ääni ei politiikassa riittävästi kuulu. Tässä taustalla on edeltäjäpuolueen legendaarisen johtajan Veikko Vennamon retoriikka ja myyttinen vennamolainen väite: kyllä kansa tietää (Virtanen 2018). Eli ne, jotka kansan puolesta tai kansan nimissä puhuvat, näyttäytyvät tässä ”meinä”. Metonymisesti ”kansana”, kansan paikan ottavana (toki myös paikoin sen vastakohtana), perussuomalaiset on ollut helppo ottaa lehden sivuille. Pitämällä puolueen ja sen poliitikkojen teemoja ja tekoja esillä on tiedetty mitä kansalle kuuluu, tai miltei näyttä metaforinen, kansan kaltainen, puolue. Retoriikan troopein paikannettuna mediassa sekä metaforinen (kuin kansa) kuin metonyminen (on kansa) näkökulma perussuomalaisiin oli esillä. Perussuomalaisten noususta ainakin Akkasen kolumneissa tuli synonyymi entisestään parantuvalla demokratialle, samanaikaisesti kuin toisaalla niistä tuli synonyymi demokratian uhalle ja rasismille tai nousevalle maahanmuuttovastaisuudelle, joka velloi vihapuheen tavoin diskursiivisen kentän laidoilla (Ruotsalainen ja Saresma 2017). Sama kaksinaisuus oli läsnä strategioissa, joita perussuomalaiset hyödynsivät eduskunnassa (Vaarakallio 2017).

Retorisperformatiivisessa lähestymistavassa hyödynnän kuitenkin myös diskurssiteorian logiikoita perussuomalaisiin soveltaen. Näitä ovat tyhjä ja kelluva merkittäjä, myytti ja imaginaari, raja, sekä siirtymä ja murtuma. Jokainen sovellus on käsitteiden hienoista uudelleen artikulointia. Diskurssiteoreettisesta näkökulmasta se on keskeinen osa tutkimusprosessia, koska diskurssiteoreetikko ei oleta, että käsitteet eivät uudistuisi. Käsitteiden tarkoituksena on avata tilanteen logiikoita niin, että yksittäisissä prosesseissa voidaan tunnistaa samankaltaisia piirteitä ja sitä kautta myös ennakoida tulevaa.

DISKURSSI JA DISKURSIIVISUUS PERUSSUOMALAISTEN ANALYYSIN PEILISSÄ

Diskurssiteorian taustalla on artikulaatioiden diskursiivinen eli prosessuaalinen ja relationaalinen luonne: Laclau mukaan ”diskurssi on artikuloitu osasten joukko” (Laclau 1990, 32). Laclau ja Mouffen mukaan eroja sisältävä diskurssi toistuu, mutta ei systemaattisesti. Diskurssi on ikään kuin jatkuvassa liikkeessä: jos diskurssi koostuisi vain artikuloituista hetkistä, se muuttuisi suljetuksi ja täysin rakennetuksi kokonaisuudeksi. (Laclau ja Mouffe 2001, 105–107.) Väitän, että diskurssin ei tulisi olla lähestymistapamme analyysin keskeinen tunnistettava tutkimusobjekti, vaikka se olisikin tutkimusmenetelmä tai lähestymistapa. Diskurssiahan ei voi saada kuin hetkellisesti kiinni. Laclaulaisittain luettuna diskurssin merkitys on *rinnasteisuuden logiikka*. Rinnastusten ketjussa (engl. *chain of equivalence*) artikulaatio pystyy kokoamaan yhteen erilaisia vaatimuksia, merkityksiä, jotka muodostavat kokonaisuuden sitä kautta, että on jotain, mikä ei kuulu joukkoon. Puhumme diskurssista, kun viittaamme tällaiseen kokoelmaan yhteen nivottuja, mutta erillisiä ja keskenään ristiriitaisiakin merkityksiä. Kokoelma, joukko tai setti (engl. *set*) pitää aina sisällään sen, että on olemassa jotain, mikä ei kuulu siihen. Siksi rajojen olemassaolo on merkityksenannolle tärkeää: mikä tahansa ei sisälly tai kuulu joukkoon. Tutkija tarkastelee näitä poisjättämisistä, tietoisista ja tiedostamattomiakin poissulkemisia ja rajanvetoja niin makro-, meso- kuin mikrotasolla. Retorisperformatiivisen lähestymistavan avulla voi kiinnittää huomion artikuloitumisen hetkiin ja politiikkaan sekä jopa paikkoihin ja merkitysten tuottajiin. Kyse on kuitenkin nimenomaan poliittisista hetkistä, murtumista ja merkityksenannon muodostumisesta tietyntylaiseksi.

Esimerkiksi populismin tunnistaminen ei laclaulaisessa diskurssianalyysissä ole riittävän kiinnostavaa, vaan olennaista voi olla selvittää kuinka se on ilmestynyt tai vallannut alaa diskursiivisuuden kentällä. Näin voidaan esimerkiksi kysyä, millaisia vastakkainasetteluja ja mekonstruktioita diskursiivisuuden kentällä syntyy ja mitkä ovat niiden taustalogiikat? Mistä laajemmasta merkityksenannon prosessista tai diskursiivisen kentän liikkeestä tämä kertoo? Miten tämä diskursiivinen muutos tapahtui? Esimerkiksi Soinin perussuomalaisten menestykseen vaikuttivat monet ilmiöt, joista vähäisin ei ole keskustelu demokratiasta ja puolueiden vakiintuneista käytännöistä, maan tavasta, joka vuoden 2007 vaalien jälkipyykin aikaan nostatti niin sanotun vaalirahakohun. Sinä aikana luodut merkityksenannot olivat keskeisiä – ja toki reetorien rooli tässä. Ajatus perussuomalaisista ”uutena” puolueena ”vanhojen” rinnalla oli keskeinen. Samaan aikaan hyvin konkreettisia vaatimuksia ja politiikkoja, kuten jätevesiuudistus, joka edellytti taajamien ulkopuolella asuvilta ja mökkeileviltä konkreettisia tekoja ja investointeja, nivoutui perussuomalaisten diskurssiin yhtenä elementtinä.

Jokainen diskurssi sisältää siis monia rinnasteita. Diskurssi koostuu Laclau ja Mouffen (2001, 105) mukaan osasista (engl. *element*) ja hetkistä (*moment*). Elementit ovat vapaana liikkuvia osasia, jotka muuttuvat diskurssin merkitystä ja rakennetta ylläpitäviksi hetkiksi, diskursiivisen artikulaation kautta. Hetket jäivät hieman aliteoretisoiduiksi, mutta niillä voisi viitata myös ajallisiin ilmiöihin diskurssissa. Hetket viittaavat hetkelliseen kiinnittymiseen, artikulaatioon ja muutosalttiuteen. Laclau myöhemmässä työssä hetket antavat tilaa kiinnnekohdan (engl. *nodal point*; ransk. *point de capiton*) käsitteelle. Voidaan esittää myös, että diskurssi saa rakenteensa kiinnnekohdista. Laclau toi kiinnnekohdan käsitteen Jacques Lacanin (2001) psykoanalyttisesta teoriasta, jonka traditiossa se on suomeksi käännetty myös kiinnikenapiksi. Tällä on viitattu

pehmeisiin sohvatyynyihin, joita pitävät koossa keskelle ommellut napit. Kiinnekohta kuitenkin on jatkuvasti muutosaltis: toisin kuin konkreettisessa tyynyssä, diskurssissa kiinnepohdat ovat jatkuvasti artikuloitava ja siksi ne myös muuttuvat. Ne antavat muotoa ja kiinnittyneisyyttä diskurssille tai sellaiselle käsitteelle, kuten ”populismi”, jota muuten olisi vaikea käsittää ja saada otteeseen. Diskurssin osasta osa toimii näinä kiinnekohtina. Tutkimuksen kannalta on kiinnostavaa, kuinka erilaisia asioita yhteen liitettäessä, näistä joku tai jotkut muuttuvatkin tärkeiksi koko yhdistelmän rakenteelle ja identiteetille.

Esittämäni retorisperformatiivinen diskurssiteoria antaa mahdollisuuden tutkia sitä, mitä reitorit (instituutiot tai henkilöt) väittävät ja millaisia diskursiivisia interventioita heillä on. Silloin saattaa olla jopa mielekästä tunnistaa hetkellisesti jonkun toimijan diskurssi – sen sisällöt ja rajat. Kuten jokainen diskurssianalyysin käsite, jokainen retoriikan trooppi sisältää oman loogikkansa (huom. tässä arkikielinen, ei filosofinen käsite). Huomio kannattaa kiinnittää sekä reetoreihin (henkilöihin ja toimijatahoihin) että diskursiiviseen kenttään. Esimerkkinä siitä, että osaset ja hetket ovat molemmat läsnä politiikassa, ottakaamme perussuomalaisen nousu 2000-luvun lopulla: Vaalirahakohun voi tunnistaa olleen perussuomalaisen voitokkaan diskurssin hetki, kun taas vaikkapa jätevesiuudistus ja maahanmuuttokysymys sen osasia. Timo Soini (2020a, 60–63) *Populismi*-kirjassaan korostaa juuri Eurovaaleja 2009, jolloin hänen persoonansa ja ero muihin korostui. Tämä eronteko ”vanhoihin puolueisiin” ja sitä tukevat iskulauseet, kuten ”missä EU, siellä ongelma”, rinnastuivat demokratiavaatimukseen merkityksen ketjuna, jota juuri Soini kannatteli tuolloin kiinnekohtana.

Kenties diskurssia keskeisempi käsite on kuitenkin *diskursiivisuus*, jolla viitataan *merkityksenantojen kenttään* ja artikulaatioon sinänsä. Diskursiivisuuden kenttä eli merkityksenantojen kenttä on antagonismien läpikäynti, kuten Laclau ja Mouffe (1985) ovat korostaneet. Elämme diskurssien tai pikemminkin diskursiivisuuden keskellä, erilaisten jatkuvassa liikkeessä olevien merkitysketjujen ympäröimänä. Tulkittaessaan diskursiivisen kenttää ja sen tapahtumia tutkija selvittää, miten merkityksiä luodaan, miten niitä juurrutetaan ja kyseenalaistetaan? Merkityksien liikkeen pysäyttäminen, sanojen ankkurointi merkityksiin ja merkityksien liittäminen toisiinsa tai erottaminen toisistaan on artikulaation tuotos, ja silti jatkuvasti uudistuva tai muutosaltis – eli kontingentti. Merkityksenantojen suhde toisiinsa vaikuttaa niiden sisältöön. Kiinnitämme huomiota eri arvoihin, tekoihin, sanoihin, käsitteisiin, väitteisiin ja vaatimuksiin – ja siihen, miten nämä jäsentyvät toistensa merkityksiin. Kun avaamme ilmiötä kentän käsitteen kautta, tunnistamme moninaisuuden, ja sen, ettei kyse olekaan yhdestä valtakäsitteestä vaan useampien diskurssien tai pikemminkin jatkuvasti muutosalttiiden diskursiivisten kokonaisuuksien kamppailusta. Laclau ja Mouffen mukaan (2001, 112) ”[...] jokainen diskurssi muodostuu pyrkimyksestä pysäyttää erojen virta, luoda keskus.”

Muutosalttius luo haasteita metodille. Diskurssiteoreetikon tehtävä on kartoittaa merkityksenantoja ja diskursseja, niiden limittyneisyyttä, syntymistä ja muutosta. Hän saattaa tutkia identifikaatiota, poliittisia identiteettejä, ”meidän” ja ”muiden” artikuloimista tai (poliittista) rajanvetoa, tai paljastaa poliittisia valtasuhteita ja niiden muutoksia, yleisesti hyväksytyn käsitteistön ja ajatusmallien juurruttamisprosesseja ja hierarkioita. Diskurssiteorian eetosena on pitää huolta siitä, että tutkimuskohteelle ominainen moninaisuus, ristiriitaisuus ja häilyväisyys eivät tutkimusprosessissa katoa. Koska merkitykset ovat luotuja suhteissa toisiinsa – tutkimuksen kohteena on oikeastaan merkitysten kenttiä, jotka ovat alati muutosalttiita. Kentällä käsitteiden

ja merkitysten välistä suhdetta pyritään yleensä kiinnittämään – joskus niitä kuitenkin kyseenalaistetaan. Nämä kaksi vastakkaista prosessia ovat laajassa mielessä poliittisia.

TYHJÄT JA KELLUVAT MERKITSIJÄT SOININ PERUSSUOMALAISUUDEN TULKINNASSA

Populismia määritellään eri tavoin myös politiikassa. Ainur Elmgrenin (2015) tutkimus paljasti, että populismilla on eduskunnassa negatiivinen merkitys: lähinnä kyse on tyhjänpuhumisesta. Tämä ei ole kuitenkaan kovin selkeä määritelmä: väitetty tyhjyys voi sisältää paljon. Väite tyhjänpuhumisesta on rajanveto ja arvostelma. Poliittisesti perussuomalaisten populismi oli moninaista, eli siihen voi liittyä useita asioita: anti-elitismiä, pienten ihmisten ja alueiden asialla olemista, vaatimus demokratiasta, kritiikkiä konsensuksen korruptoivaa vaikutusta kohtaan, maahanmuuton vastustamista, nationalismia ja Euroopan unionin vastustamista. Populismiin samaistuminen voi olla vastaus ylipäänsä muihin puolueisiin pettymiselle, etääntymiselle tai vastustamiselle – tai jopa oman poliittisen uran luomiselle uuden puolueen kautta vakiintuneiden toimijoiden puutteessa. Niin kauan kun ”populismi” pitää sisällään jossain merkityksenannon tilanteessa tällaisen kirjon sisältöjä, kutsutaan tällaista yhteistä nimittäjää tyhjäksi merkitsijäksi (engl. *empty signifier*). Tämän yhteisen nimittäjän voima on, että se pystyy yhdistämään nämä keskenään ristiriitaisetkin merkitykset. Vaikka muut diskurssin osat eivät ole millään muulla tavalla rinnasteisia toisten kanssa ne ovat suhteessa toisiinsa yhteisen nimittäjän kautta. Tyhjän merkitsijän alkuperäinen ja erityinen sisältö laimenee, kun sen merkittävien joukko kasvaa. Toisin sanoen, kun samalla käsitteellä tai osasella kuvataan enemmän, yhdistetään isompaa joukkoa erilaisia ja erityisiä yksilöitä/ryhmiä/arvoja.

Usein on ihmetelty, miten ja miksi tyhjä merkitsijä muka ovat tyhjiä. Eivät ne olekaan. Artikkelissaan tyhjen merkitsijöiden poliittisesta relevanssista Laclau (1996, 36–37) vastaa, että eivät merkitsijät ole tyhjiä sinänsä, vaan ne tyhjenevät alkuperäisestä partikulaarista merkityksestään prosessissa, jossa ne joutuvat laajan joukon yhteiseksi nimittäjäksi. Lisäksi näihin yhteisiin nimittäjiin jää jonkinlainen (derridalainen) ”jäännös” niiden alkuperäisestä merkityksestä. Paradoksisesti tyhjä merkitsijä tuo täyteyttä: vaikka identiteetit tai yhteiskunta eivät koskaan olekaan täysin rakentuneita, pyrkimys (mielikuvaan) täyteydestä on poliittisen retoriikan ja toiminnan poliittinen (ja mahdollon) ideaali. Mitä laajempaa joukkoa nimittäjä yhdistää – eli mitä pidempi yhtäläisyyden ketju siihen liittyy, sitä tyhjemmäksi se tulee aiemmasta erityisestä merkityksestään ja sitä vaikeampi sen on välittää erityistä sisältöä. Tyhjän merkitsijän käsitteen kautta tarkastellaan sitä, miten diskursiiviset rakenteet, ideologinen ja poliittinen yhteenliittyminen muodostuu.

Käsitteet määrittyvät suhteesta toisiinsa merkityksenantoina ja merkitysten kiinnittämisinä. Populismi esimerkiksi vakiintui oikeistopopulismiksi ja monessa tilanteessa radikaalioikeistolle ja eufemismiksi rasismille. Siksi kelluva merkitsijä (engl. *floating signifier*) eli kiistakäsike tarkoittaa eri asioita kullekin kilpailevalle diskurssille. Esimerkiksi Suomessa populismin käsite, joka oli vakiintunut tyhjänpuhumiseksi (Elmgren 2015), laitettiin kellumaan, mikä edelleen kiinnitti populismin uuteen merkitysketjuun, jota kautta sen sisällöt muuttuivat. Diskurssiteoriassa tätä merkityksenannon logiikkaa kutsutaan kelluvaksi merkitsijäksi. Kellumisen uudelleen kiinnittymistä siihen ketjuun, johon Soini tahtoi populismin kiinnittää, hankaloitti se, että paikoitellen

perussuomalaisten aktiivit itsekin ovat puhuneet negatiiviseen sävyyn populismista. *Populismi*-kirjassaan Soini (2020a) kertoo populismin tyylistä ja vaihtuvista sisällöistä, mutta edellä kuvattu merkityksenannon ketju – arvokonservatismi, alueet, kansallisvaltio ja kritiikki eliittejä kohtaan – nousee esiin myös kirjan julkistamistilaisuudessa (Soini 2020b). Kellumista voidaan käsitellä yleisemmin merkityksenantojen kontingenssin kautta, mutta tässä lähestymistavassa kellumiselle on varattu tietty vaihtoehtoisten merkitysketjujen välillä liikkuminen.

Voidaan sanoa, että maahanmuuttokysymys oli pitkään perussuomalaisilla yhteinen nimittäjä, josta oli käynnissä kamppailu. Toisaalta kelluva merkitsijä ja siihen rinnastettu rasismi määritteli monille puoluetta itseään, toisaalta puolueen sisällä käytiin kamppailua sen viittauskondista. Kelluvan merkitsijä on tyhjän merkitsijän sisarkäsite (Laclau 2005). Sama nimittäjä voi toimia molempina. Niiden välinen analyttinen ero auttaa tutkijaa selittämään, mistä kulloinkin on kyse: tahdotaanko näyttää jonkin käsitteen tuomaa diskursiivista yhteyttä vai sitä, miten merkityksistä ja diskurssin sisällöistä kiistellään? Maahanmuuttokin oli sekä yhteinen nimittäjä (tyhjä merkitsijä) että kiistakäsite (kelluva merkitsijä). Lisäksi kiistassa on sovellettu työperäisen maahanmuuton ja ”haittamaahanmuuton” termejä, ja diskursiiviselle kentälle on syntynyt laajalti teemaan liittyvää sanastoa, jotka liitetään erilaisiin merkityksenannon ketjuihin maahanmuuton ympärille. Tämä kiistakäsite selittää logiikan, jonka mukaan eri diskurssit tai meryhmittymät voivat kilpailla tietyn käsitteen omistuksesta, ja samalla ne merkitykset, joita tälle käsitteelle (esimerkiksi kansa) annetaan, muuttuvat tai niistä käydään kisaa.

Laclauin tulkinta peronismista Argentiinassa on klassinen esimerkki populismista ja populistisista johtajista. Se myös kuvaa sitä, miten johtaja toimii ”tyhjänä merkitsijänä”. Juan Perón Argentiinassa oli yhteinen nimittäjä, eli tyhjä merkitsijä, jonka kautta monet järjestöt ja puolueet merkitsivät itsensä ja sitä kautta saivat aikaan yhtenäisen rintaman. Merkitsijä kuitenkin kuorittui ja tyhjentyi aiemmasta erityisestä sisällöstään prosessissa, jossa se alkoi edustaa kaikkia näitä ryhmittymiä ja käyttää valtaa hallituksessa. Laclauin (2005) esimerkissä maanpaossa Perón lähetti kirjeitä eri puolille Argentiinaa, mutta tultuaan valtaan, hänen täytyikin tehdä päätöksiä, jotka olivat joidenkin yksittäisten ryhmien vaatimuksia vastaan. Vallankumouksen yhtenä nimittäjänä hän ei pystynyt edustamaan kaikkia ollessaan vallassa. Samoin voidaan nähdä käyneen Soinin perussuomalaisille. Soinin vennamolaisittain sekä oikealle että vasemmalle kurkottava politiikka lupasi jälleen liian moneen suuntaan. Siinä missä jätevesilain kritiikki oli luvannut parannusta taajamien ulkopuolelle, taksuudistus vei palvelut. Soini ei pystynyt toimimaan tyhjänä merkitsijänä koko sille perussuomalaisuuden joukolle, jota hän vaalimenestystä maksimoidessaan oli saanut liikkeelle.

Perussuomalaisten retoriikka alkoi asettua yhden kiinnepohdan ympärille. *Peruspomo*-kirjassaan Soini (2014) selitti pyrkivänsä käsittelemään maahanmuuttokysymystä yhtenä monista: ikään kuin vain yhtenä elementtinä tyhjän merkitsijän (perussuomalaisten) edustamassa ketjussa. Monille muille, kuten seuraavalle puoluejohtajalle Jussi Halla-aholle, maahanmuuttokysymys oli keskeinen. Tähän liittyvän diskursiivisen kiinnepohdan, jonka voisi nimetä turvapaikanhaku- ja maahanmuutto ongelmana -kiinnepohdaksi, taustalla on vaatimus ei-monikulttuurisesta ja ”suvakkien” Suomesta. Myös perussuomalaisten monikulttuurisuuskeskusteluissa sukupuoli on noussut esille (Ruotsalainen ja Saaremaa 2017, 170–172). Tätä taustaa vasten ei liene yllättävää, että viimeisimmissä perussuomalaisissa ulostuloissa kietoutui yhteen huoli suomalaisnaisista ja/tai heidän vallastaan suhteessa esimerkiksi omaan ruumiiseensa, ulkomaalaisvastaisuus sekä

vahva epäluulo median ja tieteen toimijoita kohtaan (Niemi 2020). Eksplisiittisistä ja implisiittisistä vastustamisen kohteista syntyy populismin löyhästi määritelty ”me”. Hieman myöhemmin käsittelen tätä rajanvedon logiikkaa.

Mielestäni politiikan tutkimuksessa on syytä korostaa toimijoiden – niin poliitikkojen kuin median ja jopa tutkijoiden – roolia näissä merkitysten kiinnittämisen prosesseissa. Tämä on tärkeää, vaikka toimijoiden diskursiivinen autonomia on rajallista, eikä omaksuttuja merkityksenantojen ketjuja voi noin vain karistaa. Synnytettyään merkityksenannon ketjun, jossa maahanmuuttovastaisuus ja jopa rasismi rinnastuivat perussuomalaisuuteen (Pantti ym. 2019; Herkman 2017b), Soinin oli mahdoton sitä enää karistaa. Uusien tunnepitoisten elementtien, kuten abortinvastaisuuden nostaminen esille mediakohujen avulla ei kuitenkaan laimentanut niitä diskursiivisia kytköksiä, joita jo puolueen alkutaipaleella Tony Halmeen aikana oli luotu (Ovaska 2018). Käsitteitä voidaan myös samanaikaisesti sekä omia että hyljeksiä. Saresman (2017, 131) analyysissä perussuomalaisissa ”tasa-arvo” on kelluva merkitsijä, jolla merkitään eroa ja yhteenkuuluvuutta samaan aikaan, ja joka voidaan valjastaa tasa-arvotyön vastaiseksi. Niko Hatakka (2019) näytti väitöskirjassaan puolueen diskursiivisen autonomian rajat sekä sen, miten sosiaalisessa mediassa perussuomalaisuudesta tuli maahanmuuttovastaisuutta ja rasismia. Nämä diskursiiviset rinnasteet ovat olleet vahvasti esillä perussuomalaisissa Halla-ahon puheenjohtajakaudella.

Tyhjä merkitsijä ei siis ole merkityksetön tai irrelevantti. Pikemminkin se on yksi diskursiteorian pääkäsitteistä, mutta se ei ole teorian ainoa keskeinen käsite. Samoin on tärkeä huomioda, että populismi ei pelkisty vain johtajaan. Johtaja kuitenkin ratifioi merkitysmaailman tai diskursiivisen kentän tulkinnan ja näin affektiivisesti kiinnittää poliittisen ”meidän”, samalla kun kiinnittää rajanvedon paikan. Johtajan rooli kiinnekohtana korostuu kenties liikaakin lac-laulaisessa populismin tulkinnassa ja käytännöissä: ajatellaan, että johtajasta tyhjänä merkitsijänä täytyy pitää kaikin keinoin kiinni, eikä nähdä, että se voisi olla moninainen tai johtaja voisi vaikka muuttua (vrt. Salojärvi 2019). Suomessa perussuomalaiset menestyksekkäästi vaihtoivat johtajasta toiseen samaan aikaan liikauttaen puolueen diskurssia, mutta sen analysoimisessa on hyötyä muistakin diskurssiteorian käsitteistä.

HORISONTTI JA JAETUT KIINTOPISTEET: HYVINVOINTIVALTION MYYTIT PERUSSUOMALAISISSA

Ruotsalainen ja Saresma (2017) kirjoittavat Suvivirrestä ja monikulttuurisuuden myyttistä selittäessään perussuomalaisten diskurssia sekä sitä, miten puolueaktiivien kirjoittelu nojasi näihin tiettyihin toisiinsa linkittyviin kiintopisteisiin. Laclau (1990) laajensi teoriaansa käsiteparilla *myytti* ja *imaginaari* teoksessaan *New Reflections on the Revolutions of Our Time*, mutta ei palannut vahvasti teoretisoimaan niitä. Myytti ei tässä viittaa ilmiön valheelliseen tai olemattomaan luonteeseen. Laclaulle myytit ovat rakenteita, jotka pitävät yllä merkityksiä. Niihin ja niiden oletettuihin sisältöihin viitataan, jotta luodaan yhteisöllisyyttä ja yhteistä puhetilaa. Sama myytti voi toimia eri ryhmille eri merkityksissä. Myytti muuttuu vain, jos diskursiivisia muutoksia tapahtuu kentän eri laidoilla. Imaginaari on vakiintunut myytti:

tärkeä ja määräävä osa diskursiivista horisonttia – viitekehystä, jolla merkityksiä luodaan. Imaginaari on osaltaan mukana kaikkien tässä kontekstissa tuotettavien merkitysten luomisessa. Myytti ei ole vain yhden puolueen omaisuutta vaan mahdollistaa diskurssien nivoutumisen laajemmin merkityksenannon kentällä. Esimerkiksi toisen maailmansodan jälkeen Euroopassa ja erityisesti Pohjoismaissa hyvinvointivaltiosta tuli laastari tuskaisten sotakokemusten jälkeen. Sitä tuotettiin uudelleen erilaisissa kulttuurisissa, poliittisissa ja yhteiskunnallisissa prosesseissa. Ainakin Skandinaviassa siitä tuli imaginaari – kaikkein keskeisin myytti. Siinä missä skandinaavisissa maissa populistipuolueet yleisesti ovat pyrkineet haastamaan juuri hyvinvointivaltion keskeistä asemaa poliittisen merkityksenannon kentällä esimerkiksi veroja vastustamalla, pyrki Suomen Maaseudun Puolue (SMP) taas Suomessa pikemminkin kohti täystyöllisyyttä: Vennamo ylläpiti hyvinvointivaltioimaginaaria, mutta pyrki omimaan sen itselleen ilman sosialismia.

Imaginaari luo yhteisyyttä. Kun myytti laajenee, se kristallisoituu imaginaarina, joka antaa mahdollisuuden muutokseen ja eri ryhmille tarttumapintaa erilaisten tarpeiden täyttämiseen (ks. Montesano Montessori 2014, 176). Aletta Norvalin (2000, 228) sanoin diskurssiteoria nimenomaan ”[...] vie tutkimusta pois oletuksesta, että tietty ’yhteiskunta’ omaisi vain yhden imaginaari-horisontin, joka järjestää kaikkia yhteiskunnallisia ja poliittisia suhteita.” Yhdellä imaginaarilla voi tiettyä aikana olla poliittisesti tärkeämpi rooli kuin toisella. Voidaan toki ajatella niinkin, että talvisodan henki oli keskeinen myytti, jopa imaginaari. Vastaus tulisi perustella tutkimuksella – tällöin tutkijan tulkinnan rooli korostuu. Myytti voi jälleen palata imaginaariksi, kun sen merkitystä korostetaan viittaamalla ja investoimalla siihen toiveita ja tunteita. Keskeistähän ei ole sinänsä tutkia sitä, oliko jokin imaginaari vai ei: tällä itsellään ei ole mitään arvoa. Mielekästä olisi sen sijaan tutkia, miten myytit muuttuvat imaginaareiksi ja jälleen myyteiksi. Mitä myyttejä artikuloidaan milloin, missä ja kenen toimesta – ja mitä vastaan.

Perussuomalaisten diskursiivinen muutos avautuu kenties juuri sitä kautta, että laajemmin yhteiskunnallisessa merkityksenannossa ollut kommunismin pelko, kaupungistuminen ja hyvinvointivaltion kokoava rooli on korvattu nostamalla maahanmuutto ja moninaistuminen esille. Siinä, missä muut puolueet 1990-luvulta alkaen eivät tahtoneet korostaa näitä, ovat perussuomalaiset pyrkineet nostamaan keskustelussa maahanmuuttoa kiinnelkohdaksi tai jopa imaginaariksi. Ilmastomuutoksen vahva esiintulo merkityksenantojen kentälle puolestaan haastaa muita noususuhteissa olevia myyttejä tai kiinnelkohtia. Imaginaarien muutos on hidas prosessi, mutta poliittinen merkityksenanto haastaa ja kiinnittää niitä.

Myös hyvinvointivaltion puolustaminen nousi etenkin Sipilän hallituksen kaudella 2015–2019 esille sekä leikkauspolitiikan että sosiaali- ja terveydenhuoltouudistuksen myötä. Tässä yhteydessä hyvinvointi-imaginaarin sisällä oikeistolainen talouspolitiikka loi myytin siitä, että hyvinvointipalveluihin ei ole varaa. Siksi maahanmuuttajat voitiin nähdä uhkana myös hyvinvointipalveluille. Vennamolainen hyvinvointiyhteiskunnan puolustamisen traditio ja ”pienen ihmisen” myytti ovat hyödyttäneet perussuomalaisia, koska se nivoutui uuden johtajan Hallahan valikoimaan politiikkateemaan. Oppositiossa näiden palveluiden rahoittamisesta ei joutunut vastuuseen. *Populismi*-kirjassaan Soini (2020a, 92) korostaa, että perussuomalaiset eivät ole terveyskeskuksia vastaan. Hyvinvointivaltion imaginaari on toisin sanoen yhä läsnä, vaikka se, kuinka hyvinvointipalveluja lopulta ylläpidetään, ei olekaan esillä:

[Eurooppalaiset populistipuolueet] ovat usein niin sanotusti hyvinvointisovinnistisia, mikä tarkoittaa sitä, että ne haluavat rajata hyvinvointipalvelut oman maan kansalaisille, mutta eivät sinänsä vastusta laajaa julkista sektoria esimerkiksi terveys- ja koulutuspalveluissa.

Eli arvokonservatismi ei hänelle tässä tarkoita ”talousoikeistolaisuutta”, vaikka Sipilän hallituksessa sitä oli vaikea välttää. Myyttinä Soinia voidaan tulkita myös vastadiskursseissa. Vastakkainasettelu kiinnitti diskursiiviseen kenttään uutena politiikan myyttinä ”vanhat puolueet” (Soini 2020a, 60–63). Se antoi tilaa Soinille, joka keikkui yhteisenä nimittäjänä vastakkainasettelun toisessa päässä. Tähän palaamme seuraavaksi rajan käsitteen kautta.

RAJAT JA SIIRTYMÄT: ERO VIHREISIIN JA VANHOIHIN PUOLUEISIIN

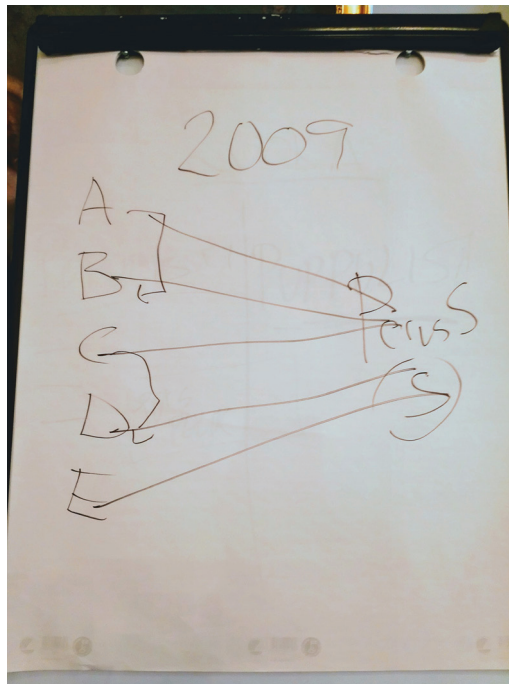
Populismien muodossakin esiintyvä raja on yksi keskeisimpiä käsitteitä diskurssien ja merkityksenantojen analyysissa. Tällä korostetaan identiteettien määrittymisen tiettyä antagonistisuutta ja prosessiluonnetta: identiteetit eivät määrity positiivisten sisältöjen kautta, vaan erottamalla niiden merkitykset jostain muusta. Näin toinen, eli ”se mitä en ole”, ei ole identiteetin varsinaisen sisältö vaan toiseuttamisen prosessi: ”se mistä minut erotetaan”. Suhde ja prosessi ovat sisältöä tärkeämmät. Diskurssiteoriassa käytetään kahta rajaksi kääntyvää termiä, jotka voi kääntää sanoilla raja (tai rajallisuus) ja rajanveto. Raja rajallisuutena (engl. *limit*) määrittelee sen missä ”toinen” alkaa. ”Toisen” tällä puolella on oma identiteetti. Tämän logiikan mukaan jonkin asian olemassa olemisen vaatii, että on olemassa jotain, joka ei ole. Kuuluminen mukaan tarkoittaa sitä, että on jotain, joka ei kuulu mukaan. Diskurssi on olemassa, kunhan voimme olettaa, että sen ulkopuolella on jotain, mikä ei ole pelkkä diskurssin osanen. ”Toiseus” on tärkeää diskurssin merkitsemisessä: minuus määreytyy antagonistisessa suhteessa. Kun se-mikä-ei-kuulu-joukkoon nimetään, muodostuu rajanveto (engl. *frontier*).

Laclau ja Mouffin klassikkokirja kirjoitettiin liikehdintää ja hegemoniaa käsittelevän politiikan strategiaksi. Rajanveto on teoriassa keskeistä, ei vain analyysin vaan myös politiikan teon näkökulmasta. Laclau (1990, 160) mukaan ”vain siellä, missä on rajoja, on politiikkaa”, joten rajanveto on politiikkaa *par excellence*. Mutta Norval (2000, 220) pohtii, onko rajanveto ainoa rajaan liittyvä poliittinen prosessi. Kiistakäsitemallu merkittävä on yksi esimerkki rajanvedon politiikasta ja rajojen paikasta kiistelemisestä. Analysoidessaan poliitikon tekstejä tutkija tunnistaa rajanvetoja ja poissulkemisia, mutta myös merkityksenannon strategian. Poliitikon keskeistä valtaa on taito määritellä joku käsite, ja ylläpitää siihen liittyviä merkityksiä. Vaalirahakohu mahdollisti siirtymän, jonka Soinin perussuomalaiset käytti hyödykseen, Eurovaalit 2009 sinetöivät uuden vastakkainasettelun esiinnousun, jota puolestaan media hehkutti.

Soini itse vetää taidokkaasti rajaa: ”vanhat puolueet” on tyypillinen soinilainen rajanveto. Tämä on eräänlainen ”eliitti”, jota perussuomalaiset vastustavat. Sen nimeäminen jo sinänsä luo uuden jakolinjan uusien ja vanhojen puolueiden välille. Eri muodoissaan ”vanhat puolueet” on mainittu 26 kertaa 111-sivuisessa *Populismi*-kirjassa (Soini 2020a). Tämän rajanvedon kautta hän pystyy puhumaan toisten ongelmista ilman, että joutuu tarkentamaan oman puolueen sanomaa tai agendaa. Puolue ikään kuin edustaa kaikkea sitä mitä vanhat puolueet eivät edusta.

Jo pro gradu -tutkielmassaan Soini (1988) nosti vihreät SMP:n rinnalle näiden haastajapuolueena: se antaa kenties legitimitettä puolueelle, mutta myös vastavoimaa. Se myös mahdollistaa sen, ettei ”vanhoja puolueita” tarvitse mainita nimellä, vaan ne ovat yhtä massaa. Tämä logiikka oli keskeinen Soinin mukaan perussuomalaisen kannatuksen noustessa eurovaaleissa 2009. Olemalla ehdokkaana instituutioon, jota oli vuosia kritisoinut, Soini onnistui näyttävässä vastakkainasettelussa, jossa toisella puolella oli media ja vanhat puolueet – ja toisella hän itse. Haastajan nostaminen kaksinaapaisen vastakkainasettelun kautta on populismille ja sen nousulle keskeinen logiikka ja se voi johtaa polarisaation (vrt. Palonen 2009).

Kuva 1: Timo Soinin piirros fläppitaululle Populismi-kirjan julkistamistilaisuudessa 13.1.2020. Ks. myös Soini 2020b, 63. (Kuva: Kirjoittaja)

Raja voi toimia tyhjän nimittäjän tavoin yhteisöä luotaessa. Kuva yhteisestä vastustajasta tai toisesta voi jopa ottaa yhteisen nimittäjän roolin. Raja on olemassa jatkuvan artikulaation, siihen kohdistuvien viittausten, rajanvedon kautta. Rajanveto onkin tapa järjestää poliittista ja yhteiskunnallista tilaa. Toisaalta kyse on sisällyttämisestä yhtäläisyyden logiikan (engl. *logic of equivalence*) kautta – prosessissa, jossa eri elementtejä rinnastetaan niiden jaetun ja usein tyhjiin merkisijään kohdistuvan yhtäläisen, joskaan ei samankaltaisuutta ilmentävän suhteen kautta. Yhtäläisyyden logiikka korostaa subjektipositivien eroja diskurssin sisällä. Erojen logiikka (engl. *logic of difference*) puolestaan vähentää eroja diskurssin sisällä ja keskittää huomion diskurssin (ulko)rajaan ja nimenomaan rajanvetoon (ks. myös Norval 2000, 219–222). Poliitiikkaa tutkittaessa on kiinnostavaa kuinka eri toimijoiden ja ryhmien väliset erilaiset samaistumiset saavat tilaa itselleen tai kuinka ne katoavat.

Oikeistolaisuus ja erityisesti talousoikeistolaisuus tuottaa yhä Soinille ongelmia. Soini haluaisi kiinnittää merkityksenantonsa muilla kuin talouteen liittyvillä termeillä, sillä pyrkiihän soinilainen populismi puhumaan niin maaseudulle kuin lähiöihin, joissa hyvinvointipalveluja tarvitaan pikemminkin kuin kyseenalaistetaan. Kun Soini (2020a, 91–92) rajaa pois populististaan talousoikeistolaisuuden, hän kiinnittää sen rajanvedon kautta vennamolaiseen traditioon. Soini (2020a, 41–40) lainaa esimerkeissään hyvinvointivaltiotaan kritisoivia populistieja: Mogens Gilstup Tanskassa kritisoi systeemiä, joka mahdollisti sen, että ”tuottamattoman työn tekijät elävät kansan kustannuksella”; ja Anders Lange Norjassa 1970-luvulla väitti, että ”ihmiset ovat väsyneitä julkisten varojen tuhlailuun, sosiaalihuoltoon ja liian korkeisiin veroihin, jotka ovat näiden seurausta.” Kuten Sänkiaho (1971) varhaisessa analyysissään Suomen maaseudun puolueesta SMP:stä tunnisti: johtajan negatiivinen retoriikka ja intonaatio olivat tärkeitä.

Jälkistrukturalistisen psykoanalyysista ammentavan diskurssiteorian näkökulmasta merkityskamppailua avaa siirtymä (engl. *dislocation*) (Howarth ja Stavrakakis 2000, 13–16). Derri-dalaisittain se tunnetaan murtumana (engl. *rupture*). Laajemmat merkitysketjut ja -verkostot voivat tulla haastetuiksi tai murtua uusien merkitysten vallatessa alaa. Yhtäkkinen poliittinen tai muu tapahtuma saattaa aikaansaada maanjäristyksen, jolloin toisiinsa jossain määrin kiinnittyneet merkitykset irtoavat toisistaan ja ne kiinnitetään uudelleen. Tämä voi tapahtua radikaalisti uusien tavoin. Koronakriisi on esimerkki tällaisesta siirtymästä, jonka jälkeen saamme nähdä mitkä merkitykset jatkuvat aiemman kaltaisina. Diskursiivinen siirtymä selittää, miksi merkitykset ovat radikaalisti uudennaisia, murtumalla puolestaan selitetään pienempiäkin diskursiivisia muutoksia. Samaan aikaan voimme tunnistaa, mitkä sisällöt pysyivät kiinteinä tai mitä artikuloitiin jälleen samalla tai hieman eri tavalla. Perussuomalaisen merkityksannoista näkee, että siirtymää halla-aholaisuuteen tapahtui jo pitkään, mutta murtuma tuli esiin puoluekokouksessa 2017. Joskus murtuman aiheuttama kohu voi peittää alleen myös sen, että todellisuudessa paljon ei muuttunutkaan ja kiintopisteet ainoastaan muuttivat tärkeysjärjestystä.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Esittelen ja sovellan artikkelissani diskurssiteorian retorisperformatiivista versiota soinilaisen perussuomalaisuuden analyysissa. Vaikka populismi on pikemminkin muoto kuin ideologia sisältöineen, voidaan siihen kulloinkin liitettyjä sisältöjä ja vastakkainasetteluja myös pyrkiä tunnistamaan. Artikkelini tuo politiikan jakolinjojen tai niiden identiteetti- ja intressipohjien tilalle anti-essentialistisen näkökulman, joka korostaa merkityksiä ja logiikoita. Näillä prosesseilla voidaan luoda ja rikkoa merkitysrakenteita, niiden avulla voidaan tunnistaa ja analysoida yhteiskunnallisia muutoksia ja tilanteita. Diskurssiteorian käsitteet ovat nimenomaan heuristisia välineitä, joihin viittaamalla ymmärrämme paremmin, mistä kuvaamassamme prosessissa on kyse. Yhteiset nimittäjät, kiinnepohdat, myytit ja imaginaarit antavat rakennetta, muotoa ja sisältöä diskurssille. Tutkimuksessa jatkuvasti tunnistetaan ilmiöitä ja dynamiikkoja ja samassa prosessissa tarkennetaan analyttisten käsitteiden sisältöjä. Käsitteet eivät ole itsessään tärkeitä, vaan ne auttavat hahmottamaan maailmaa ja sen ongelmia, ja miten poliittiset toimijat ja vakiintuneet merkityksenannot niitä nivovat yhteen.

Kelluvan merkitsijän avulla voi myös selvittää rajan sijaintia: kahden tai useamman merkitysketjua luovan joukon välisessä kamppailussa yritetään siirtää merkitsijää rajan omalle puolelle tai hylkiä sitä toiselle, samalla meitä ja muita määritellen. Imaginaarin ulkopuolelle, rajan taakse jää puolestaan niitä, jotka eivät tunnista imaginaaria omakseen esimerkiksi investoimalla siihen toiveitaan tai hyödyntämällä sitä omassa diskurssissaan. Imaginaari puolestaan voi sulkea pois yhteisöstä niitä, jotka eivät ole yhteensopivia sen kanssa. Tietty määritelmä hyvinvointivaltiota tai maahanmuutosta voi sulkea pois erinäisiä ryhmiä tai muita merkityksiä.

Yksi tällaisista analyttisistä käsitteistä on populismien muoto affektiivisesti rajaa vetävänä ja ”meitä” luovana. Populismien muoto – Populismi = $Me^{Affektiiv1} + Raja^{Affektiiv2}$ – on työkalu, jolla tunnustetaan lähtökohtaisesti sisällöttömään ilmiöön kullakin hetkellä liitettäviä sisältöjä. Populismissa tärkeää on siis affektiivinen uusien merkitysten luominen meidän ja vastakkainasettelun kautta: siksi populismia esiintyy monin paikoin, ei vain populistisissa puolueissa. Vastakkainasettelut siirtyvät orgaanisilta intellektuelleilta ideologisiin valtiokoneistoihin, joiden kautta merkityksenannot vakiintuvat hegemoniaksi. Perussuomalainen populismi on juuri vakiintuneiden merkitysten haastamista ja uuden ajatustavan vakiinnuttamista. Voidaan tunnistaa, että kun kovasti korostetaan rajaa, kuten maahanmuuttajia, monikulttuurisuutta tai vaikkapa jätevesilakia, konstituoidaan tämän antagonismin kautta samalla ”me”. Eli myös rinnasteisesti $Me = Populismi - Raja$. Perussuomalaisten ”me” on sitä mikä jää jäljelle vastustamisesta. ”Meille” ei tarvitse antaa vahvaa sisältöä, jos pystyy tuottamaan polarisaation jotain muuta kohtaan (Palonen 2009). Tämä ”me”, joka affektiivisesti kiteytyy johtajan hahmoon, ja tuotetaan vastakkainasettelun kautta, on radikaalisti erilainen kuin sosioekonomisiin ominaisuuksiin tai intresseihin kiteytetty ”me”.

Populismien muodolla on väliä: siihen tässä teesissäni sisältyvät ”me” ja rajanveto, ja molemmat näistä moninkertaistuvat affektiivisen painatuksen kautta. Niin Soini (2020a) kuin Mouffe (2018) ovat korostaneet tunteiden merkitystä: Soinin perussuomalaisten voima oli vennamolaiselle ”kyllä kansa tietää” -väitteen perustalle luotu uusi poliittinen ”me”, jossa vedettiin rajaa ”vanhoihin puolueisiin” vaalirahasotkuineen, jätevesilakeineen tai EU-myönteisyyksineen. Näin Soini pystyi luomaan uuden rajalinjan ja nostamaan esiin huolia, joita poliittisessa keskustelussa ei ollut siihen asti yhtä vaikutusvaltaisina tunnistettu. Huoliin liittyi myös maahanmuuton lisääntyminen Suomessa, joka linkittyi muihin perussuomalaisten vaalimiin poliittisiin vaatimuksiin. Hyvinvointivaltion myytti kierrätettiin SMP:ltä, mutta se tuotettiin aikaan, jolloin uhkaksi oli noussut eliittien vaihtoehtottomuutta korostava säästölinja. Tämä oli keskeinen kiinnekohta perussuomalaisten diskurssissa. Sipilän julkisen talouden tasapainoa ja leikkauksia korostaneessa hallituksessa se aiheutti siirtymän, joka lopulta vei uskottavuutta Soinilta. Reetorina onnistunut Soini sai haastajia: rajanvedon kautta hahmottuvaa retorisperformatiivista ”meitä” luomaan liittyi joukko muita reetoreita. Lisäksi sosiaalisen median sekä mediahuomion avulla perussuomalaisuudesta artikuloitui uudenlainen puolue, joka on onnistunut kierrättämään riittävästi elementtejä Soinin ajan diskursseista niin, että muutos ei aiheuttanut liian suurta ja tuhoisaa siirtymää. Halla-ahon perussuomalaisten diskurssin painotukset ovat toisen artikkelin aihe, mutta voidaan ajatella, että populistisuus affektiivisena vastakkainasetteluna ja ”meidän” luomisena säilyi.

Perussuomalaisten nousun keskeistä logiikkaa ei voi selittää pelkän diskursiivisen kentän, ideologian tai rakenteiden tutkimuksella. Pelkkä reetori tai populistijohtaja ei tarjoa selitystä puolueen menestykseen. Soinilaisen populismien sisällöillä ei ole yhtä paljon merkitystä kuin

muodolla, jonka se otti. Sen synnyttämät vastakkainasettelut, rinnastukset ja niistä syntyvät affektit olivat keskeisiä. Perussuomalaisista voi toki tunnistaa kansan ja eliitin vastakkainasettelun, mutta havaitsemme, että rajanvedon teho on ollut vahvempi, kun analogisia vastakkainasetteluja on myös muita kuin tämä populismintutkimuksessa tyypillinen jakolinja. Pelkkä kansa vastaan eliitti -asetelma ei vastaa niitä monia vastakkainasetteluja, joita soinilais-vennamolainen perussuomalaisuus synnytti ja rinnasti toisiinsa. Nämä elävät edelleen myös halla-aholaisen perussuomalaisuuden ytimessä, vaikka painopiste on siirtynyt entistä vahvemmin erilaisten toisten vastustamiseen ja siitä syntyvään paikoin misogyyneeseenkin etnonationalismiin. Näytin myös, miten oikeistolainen talouspuhe nivoi yhteen hyvinvointivaltiopalveluiden puolustamisen ja maahanmuuttovastaisuuden myytit.

Tiivistäen pelkkä ekonomismi ja intressit, tai sosioekonomiset identiteetit ja niihin liittyvät vaatimukset, eivät avaa perussuomalaisen populismin logiikkaa. Kyse on kyvystä symboloida ”me” affektiivisesti ja mobilisoida sillä. Artikkelini on pyrkinyt tarjoamaan tällaisille poliittisen merkityksenannon prosesseille sanastoa, merkityssisällöistä riippumatta. Se populismin repivä voima, johon Soinikin (2020a, 104) viittasi, kertoo juuri rajanvedosta, joka on osa tätä prosessia: uusi jakolinja luo tarpeen uudelleen identifioitumiseen ja mahdollisuuden populistisille puolueille tuottaa samaistumisia merkityksenannon politiikalla. Krastevin (2017; 2019) kertoma maaseudun tyhjenemisen paine ja sen luoma elämäntyylin haaste on artikuloitu ja politisoitu, ja napattu keskeisine kiinnekohtineen populistien diskursiiviseen repertuaariin. Sosiologinen ilmiö itsessään ei tuota populismia: reetorien ja diskursiivisten muutosten avulla ilmiö artikuloituu poliittisessa merkityksenannossa samaistumispinnaksi ja jakolinjaksi.

LÄHTEET

- Aachen, Christopher ja Bartels, Larry. 2016. *Democracy for Realists*. Princeton: Princeton University Press.
- Akkanen Juha. 2011a. Vaaleista tulossa huippujännittävät. *Helsingin Sanomat*. Pääkirjoitukset-sivun kolumni, 18.3.2011.
- Akkanen Juha. 2011b. SDP:tä pidetään ikuisena hallituspuolueena. *Helsingin Sanomat*, Pääkirjoitukset-sivun kolumni, 22.3.2011.
- Akkanen, Juha. 2011c. Ydinvoimasta tulikin vihreiden vaalitäky. *Helsingin Sanomat*, Pääkirjoitukset-sivun kolumni, 24.3.2011.
- Akkanen Juha. 2011d. Tutut nimet jyräävät pääkaupunkiseudulla. *Helsingin Sanomat*, Pääkirjoitukset-sivun kolumni, 3.4.2011.
- Althusser, Luis. 1984 [1976]. *Ideologiset valtiokoneistot*. Suomentanut Leevi Lehto ja Heikki Sivenius. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Canovan, Margaret. 2005. *The People*, Cambridge: Polity.
- Chadwick, Andrew. 2013. *The Hybrid Media System: Politics and Power*. Oxford: Oxford University Press.
- Dean, Jonathan ja Maiguashca, Bice. 2020. Did somebody say populism? Towards a renewal and reorientation of populism studies, *Journal of Political Ideologies* 25:1, 11–27.
<https://doi.org/10.1080/13569317.2020.1699712>.
- Eklundh, Emmy ja Knott, Andy. 2020. *The Populist Manifesto*. London: Rowman ja Littlefield.

- Elmgren, Ainur. 2015. The Nordic Ideal: Openness and Populism According to the Finns Party. Teoksessa: Norbert Götz, Norbert ja Carl Marklund (toim.), *The Paradox of Openness: Transparency and Participation in Nordic Cultures of Consensus*. Leiden: Brill, 91–119.
- Glynos, Jason, ja David Howarth. 2007. *Logics of critical explanation in social and political theory*. Lontoo: Routledge.
- Grossberg, Lawrence. 1996. Identity and cultural studies: Is that all there is? Teoksessa Stuart Hall ja Paul du Gay (toim.), *Questions of Cultural Identity*. Lontoo: Sage, 87–107.
- Gürhanli, Halil. 2018. Populism on Steroids: Erdoğanists and Their Enemies in Turkey. Teoksessa Urpo Kovala, Emilia Palonen, Maria Ruotsalainen, ja Tuija Saresma (toim.), *Populism on the Loose*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 53–80.
- Hall, Stuart. 1999. *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hatakka, Niko. 2019. *Populism in the hybrid media system: populist radical right online counterpublics interacting with journalism, party politics, and citizen activism*. Turku: Turku yliopisto.
- Hatakka, Niko. 2020 Kenen joukoissa luulet seisovasi? Poliittisen organisaation identiteetin viestimisen hallitsemattomuus sekamuotoisessa mediaympäristössä. Teoksessa Aki-Mauri Huhtinen ja Elina Melgin (toim.) *Hallitsematon Viestintä*. Helsinki: ProCom, 24–32. <http://doi.org/10.31885/9789526857664>.
- Hatakka, Niko ja Välimäki, Matti. 2019. The allure of exploding bats: The Finns party's populist environmental communication and the media. Teoksessa Bernhard Forchtner (toim.), *The far right and the environment: Politics, discourse and communication*. Abingdon: Routledge, 136–150.
- Hawkins, Kirk, Carlin, Ryan E., Littvay, Levente ja Rovira Kaltwasser, Cristobal. 2018. *The Ideational Approach to Populism: Concept, Theory and Analysis*. Oxford: Routledge.
- Herkman, Juha. 2014. Perussuomalaiset ja eurokriisi mediassa. *Politiikka* 56:4, 287–299.
- Herkman, Juha. 2017a. The life cycle model and press coverage of Nordic populist parties. *Journalism studies* 18:4, 430–448. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2015.1066231>.
- Herkman, Juha. 2017b. Populismien merkitysajat. Perussuomalaiset 2010-luvun alun pilakuvissa. *Politiikka* 50:3, 165–182.
- Herkman, Juha. 2019. *Populismien aika*, Tampere: Vastapaino.
- Howarth, David. 2000. *Discourse*. Buckingham ja Philadelphia: Open University Press.
- Howarth, David, Norval, Aletta ja Stavrakakis, Yannis (toim.), 2000, *Discourse Theory and Political Analysis: identities, hegemonies and social change*. Manchester: Manchester University.
- Howarth, David and Stavrakakis, Yannis. 2000. Introducing discourse theory and political analysis. Teoksessa David, Howarth, Aletta Norval ja Yannis Stavrakakis (toim.), *Discourse Theory and Political Analysis: identities, hegemonies and social change*. Manchester: Manchester University, 1–23.
- Hyvärinen, Matti, Kurunmäki, Jussi, Palonen, Kari, Pulkkinen, Tuija ja Stenius, Henrik. 2003. *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*, Tampere: Vastapaino.
- Krastev, Ivan. 2017. *After Europe*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Krastev, Ivan. 2019. Pakolaiskriisi eli miksi historia ei päättynyt. Teoksessa Antti Ronkainen ja Juri Mykkänen (toim.), *Vapiseva Eurooppa: Mitä seuraa eurooppalaisen politiikan kaaoksesta?* Tampere: Vastapaino.
- Krastev, Ivan ja Holmes, Stephen. 2019. *The Light that Failed*. Penguin, 2019.
- Lacan, Jacques. 2001. *Ecrits: A selection*. Routledge.
- Laclau, Ernesto. 1990. *New Reflections on the Revolutions of Our Time*. Lontoo: Verso.
- Laclau, Ernesto. 1992. Universalism, Particularism and the Question of Identity. *October* 61 (Summer),

- 83–90. <https://doi.org/10.2307/778788>.
- Laclau, Ernesto. 1996. *Emancipation(s)*. Lontoo: Verso.
- Laclau, Ernesto. 2005. *On Populist Reason*. Lontoo: Verso.
- Laclau, Ernesto ja Mouffe, Chantal. 2001. *Hegemony and Socialist Strategy*. 2. painos. Lontoo: Verso.
- Moffitt, Benjamin. 2015. How to Perform Crisis: A Model for Understanding the Key Role of Crisis in Contemporary Populism. *Government and Opposition* 50:2, 189–217. <https://doi.org/10.1017/gov.2014.13>.
- Montesano Montessori, Nicolina. 2014. The potential narrative strategies in the discursive construction of hegemonic positions and social change. Teoksessa Bertie Kaal, Isa Maks, Annemarie an Elfrinkhof (toim.), *From Text to Political Positions: Text analysis across disciplines*. John Benjamins B.V. Amsterdam, 171–188.
- Mouffe, Chantal. 1993. *Return of the Political*. Lontoo: Verso.
- Mouffe, Chantal. 2005. *On the Political*. Lontoo ja New York: Routledge.
- Mouffe, Chantal. 2018. *For A Left Populism*. Lontoo: Verso.
- Mudde, Cas. 2004. The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition* 39:4, 541–563. <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x>.
- Mudde, Cas. 2007 *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Müller, Jan-Werner. 2017. *Mitä on populismi?* Tampere: niin ja näin.
- Norval, Aletta. 2000. Trajectories of future research in discourse theory. Teoksessa David, Howarth, Aletta Norval ja Yannis Stavrakakis (toim.), *Discourse Theory and Political Analysis: identities, hegemonies and social change*. Manchester: Manchester University, 219–236.
- Niemi, Onni. 2020. Perussuomalaislauton pamfletti sai salamatuomion – näitä teemoja se käsittelee, ja näin kirjoittaja vastaa syytteisiin naisvihasta. *Helsingin Sanomat* (Nyt-liite), 11.6.2020. <https://www.hs.fi/nyt/art-2000006537691.html>. Viitattu 29.6.2020.
- Ovaska, Anna. 2018. Johdatus poliittisiin tunteisiin. *niin & näin* 25:4, 25–27.
- Palonen, Emilia. 2008 Ernesto Laclau ja Chantal Mouffe: diskurssiteoriaa ja radikaalia demokratiaa. Teoksessa Kia Lindroos ja Suvi Soininen (toim.), *Politiikan nykyteoreettikoja*. Helsinki: Gaudeamus, 209–232.
- Palonen, Emilia. 2009. Political polarisation and populism in contemporary Hungary. *Parliamentary Affairs* 62:2, 318–334. <https://doi.org/10.1093/pa/gsn048>.
- Palonen, Emilia. 2018. Performing the nation: the Janus-faced populist foundations of illiberalism in Hungary. *Journal of Contemporary European Studies* 26:3, 308–321. <https://doi.org/10.1080/14782804.2018.1498776>.
- Palonen, Emilia. 2020. Ten Theses on Populism and Democracy. Teoksessa Emmy Eklundh ja Andy Knott (toim.), *The Populist Manifesto*. London: Rowman & Littlefield Publishers, 55–69.
- Palonen, Emilia ja Saresma, Tuija (toim.). 2017. *Jätkät ja Jyttyt: Perussuomalaiset ja populismin retoriikka*. Tampere: Vastapaino.
- Pantti, Mervi, Nelimarkka, Matti, Nikunen, Kaarina ja Titley, Gavan. 2019. The meanings of racism: Public discourses about racism in Finnish news media and online discussion forums. *European Journal of Communication* 34:5, 503–519. <https://doi.org/10.1177/0267323119874253>.
- Rosanvallon, Pierre. 2008. *Vastademokratia: Poliittika epäluulon aikakaudella*. Vastapaino.
- Pietikäinen, Sari, ja Mäntynen, Anne. 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Ruotsalainen, Maria ja Saresma, Tuija. 2017. Monikulttuurisuuskeskustelu Suvivirrestä maahanmuuttaja-

- myyttiin. Teoksessa Emilia Palonen ja Tuija Saresma (toim.), *Jätkät ja Jytkyt: Perussuomalaiset ja populismin retoriikka*. Tampere: Vastapaino, 151–178.
- Salojärvi, Virpi. 2019. Populism in Journalistic Photographs: Political Leaders in Venezuelan Newspaper Images. *Iberoamericana; Nordic Journal of Latin American and Caribbean Studies* 48:1, 28–39. <https://doi.org/10.16993/iberoamericana.439>.
- Skinner, Quentin. 2002. *Vision of Politics I*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Stavrakakis, Yannis, Katsambekis, Giorgos, Nikisianis, Nikos, Kioupkiolis, Alexandros ja Siomos, Thomas. 2017. Extreme rightwing populism in Europe: revisiting a reified association. *Critical Discourse Studies* 14:4, 420–439. <https://doi.org/10.1080/17405904.2017.1309325>.
- Soini, Timo. 1988. Populismi – politiikka ja poltinmerkki: SMP:n roolimuuotos. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.
- Soini, Timo 2014. *Peruspomo*, Helsinki: WSOY.
- Soini, Timo 2020a. *Populismi*, Helsinki: Kunnallisalan kehittämissäätiö.
- Soini, Timo 2020b. *Populismi*-kirjan julkistamistilaisuus, Vanha ylioppilastalo, Helsinki, 13.1.2020.
- Stavrakakis, Yannis ja Jäger, Anton. 2018. Accomplishments and limitations of the 'new' mainstream in contemporary populism studies. *European Journal of Social Theory* 21:4, 547–565. <https://doi.org/10.1177/1368431017723337>.
- Sänkiäho, Risto. 1971. A model of the rise of populism and support for the Finnish Rural Party. *Scandinavian Political Studies* 6:1, 27–47. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.1971.tb00581.x>.
- Urbinati, Nadia. 2014. *Democracy Disfigured*, Cambridge: Harvard University Press.
- Vaarakallio, Tuula. 2017. Perussuomalaisten kaksoispuhe. Teoksessa Emilia Palonen ja Tuija Saresma (toim.), *Jätkät ja jytkyt: Perussuomalaiset ja populismin retoriikka*. Tampere: Vastapaino.
- Vainikkala, Erkki. 2015. Jako kahteen: Populismi kansan tekijänä ja demokratian peilinä. Ernesto Laclau'n populismiteorian tarkastelua. *Kulttuurintutkimus* 32:1, 3–17.
- Vahonsalmi, Ville. 2017. Mitä on populismi? Populismien tutkimuksen lyhyt historia. *Alusta!*, 20.6.2017. <https://alusta.uta.fi/2017/06/20/mita-on-populismi-populismien-tutkimuksen-lyhyt-historia/>. Viitattu 7.6.2020.
- Virtanen, Aarni. 2018. *Vennamo: mies ja hänen puolueensa*, Helsinki: Art House.
- Ylä-Anttila, Tuukka. 2014. Perussuomalaisten sisäiset poliittiset suuntaukset: Julkisen oikeuttamisen analyysi. *Politiikka* 56:3, 191–209.

KIRJOITTAJATIEDOT

EMILIA PALONEN

PhD, yliopistonlehtori

Yleinen valtio-oppi

Valtiotieteellinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

emilia.palonen@helsinki.fi